

Голубовська І. В. Шукач квітів, що цвітуть в океані: пам'яті поліського дитячого письменника Миколи Яненка. *Специфіка фахової підготовки майбутніх учителів на засадах компетентнісного підходу : досвід, реалії, перспективи* : збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (29 листопада 2022 року) / за заг. ред. І. Голубовської. Житомир, 2023. С. 155–159.

І. В. Голубовська,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Шукач квітів, що цвітуть в океані: пам'яті поліського дитячого письменника Миколи Яненка

Сучасний учитель початкових класів має проводити літературно-краєзнавчі уроки, тому що саме такі заняття поглиблюють любов учнів до "малої батьківщини", сприяють переростанню її в усвідомлене почуття патріотизму, формують естетичні самки.

Олена Ящук справедливо вважає, що вивчення творів краян стимулює читацький інтерес, виховує патріотичні почуття, національну гідність, гордість за свій край, шанобливе ставлення до талановитих людей [3, с. 276]. Житомирщина славиться багатими літературними традиціями, особливо в царині красного письменства для дітей.

Творча спадщина поліського прозаїка Миколи Михайловича Яненка (1941 – 2020) добре відома широким читацьким колам. Його оригінальний набуток захоплює увагу незвичайною тематикою, небуденними персонажами та непересічними життєвими ситуаціями, в які потрапляють герої. Усю свою творчість талановитий письменник-мариніст спрямовував на розкриття загадкового, мінливого, часом небезпечного, але такого привабливого світу моря та його мешканців.

Микола Михайлович народився 7 жовтня 1941 року на Житомирщині, в селищі Попільня. Життя літератора – яскравий приклад того, як людина, що має велику мрію, робить усе, аби ця мрія стала реальністю. Закоханий у море поліщук здобув профільну освіту в Одеському морехідному училищі рибної промисловості, на риболовецьких траулерах ловив рибу в Тихому та Північно-Льодовитому океанах, працював на Далекому Сході та Крайній Півночі. Особливий досвід роботи в дуже суворих умовах, спілкування з мужніми й шляхетними північанами, знайомство з унікальним рослинним і тваринним світом тундри та холодних морів – усі ці чинники не тільки розширювали уявлення Яненка про навколишнє середовище, а й сприяли формуванню творчої манери самобутнього письменника-мариніста.

Морська тематика стала провідною для всієї творчості Миколи Яненка. Його книжки "Дім серед хвиль", "Подарунок гарпунера", "Дорога до північних оленів", "На крижині Ука", "Діти з океанського берега", "Хай буде

шторм", "Слідами уссурійського тигра" ввійшли до золотого фонду новітньої української дитячої літератури.

У 1996 році вийшла друком збірка оповідань Миколи Яненка "Цвітуть в океані квіти"; через два роки літератор був удостоєний премії імені Лесі Українки – найвищої нагороди для вітчизняних дитячих письменників. Збірка складається з трьох окремих розділів: "Цвітуть в океані квіти", "Боцман Бородай", "Один серед снігів".

Хоча, на перший погляд, тісного зв'язку між розділами немає, таке упорядкування книжки не є випадковим. Насамперед тексти об'єднані морською тематикою: перші два розділи безпосередньо показують морські подорожі; герой третього розділу – Петро Мірошников проводить дев'ять місяців на безлюдному Білому острові, з усіх боків оточеному водами суворого Карського моря. Другий важливий аспект: усі герої Яненка за будь-яких умов неодмінно виконують свої професійні обов'язки; це люди, безмежно віддані улюбленій справі. Окрім того, практично в кожному творі автор наголошує на значущій проблемі: гармонії людини й природи, їх взаємозалежності. Прозаїк закликає оберігати навколишній світ.

У I розділі "Цвітуть в океані квіти", що дав назву всій збірці, йдеться про пригоди юного матроса, котрий відправився у своє перше плавання на риболовецькому траулері. Такий ракурс сприймання дає змогу читачеві разом із недосвідченим героєм пройти різні етапи його професійного дорослішання й становлення, розгорнути нові сторінки таємничої книги моря, які вже добре відомі бувалим матросам, і тому для них не такі вже й цікаві.

Створенню атмосфери загадки та інтриги сприяють й абсолютно всі назви оповідань: "Золото з океану", "Втеча", "Сонячної ночі", "Незвичайний меч на згадку", "Спасибі вам, дельфіни!", "Несподіваний гість", "Як відвели біду", "Зустріч на екваторі", "Дім на хвилях", "Мандрівник з країни Китанії", "В Моржевій бухті", "Цвітуть в океані квіти". І письменник майстерно зберігає інтригу до самого кінця. Так, золотом з океану виявився не дорогоцінний метал, а "золота рибка" – окунь. Досвідчені рибалки по-доброму жартують із збентеженим оповідачем, стверджуючи, що нібито на блискіт риб'ячої луски вплинуло справжнє золото, бо, мовляв, окунь плаває біля Аляски. А от риба, яка водиться біля Чукотки, чорна-чорнісінька через тамтешнє вугілля.

Назва оповідання "Сонячної ночі" ламає традиційні уявлення про обертання нашої планети навколо осі. Заінтригований читач дізнається про те, що події твору відбувалися довгожданого полярного дня, і в цей час сонце справді світить цілодобово.

Поетична назва "Цвітуть в океані квіти" стала своєрідним ключем до розуміння всього авторського задуму. В однойменному оповіданні йдеться про дивовижно прекрасні океанські "квіти", які наступного дня перетворилися на тонесеньку коричневу гілочку: їхній кораловий цвіт не витримав свіжого повітря. На згадку про витончену красу залишилися лише

ніжні пахощі в каюті. І хоча квітам не судилося довго оздоблювати цей світ, радість, яку вони принесли, надовго залишиться в серці читача.

В оповіданні "Спасибі вам, дельфіни!" реалізується наскрізна у творчості Яненка ідея гармонії людини й природи. Симпатичні тварини регулярно супроводжують моряків через небезпечну Сангарську протоку, бо "таку вже вони мають гарну вдачу" [2, с. 10]. І люди глибоко вдячні добрим дельфінам за їхню турботу.

У II розділі книжки йдеться про історії з життя боцмана Андрія Прокоповича Бородая. Знайомство з головним героєм відбувається в оповіданні "Вимушена посадка". Твір має незвичну композицію, бо передісторія займає стільки ж місця, скільки сумарно й усі інші сюжетні елементи. Така структура тексту відповідає авторському задумові, адже в експозиції нам презентують склад новопризначеної команди корабля. Демонструючи перше враження, яке справляє боцман на своїх підлеглих, письменник іронічно руйнує усталені стереотипи. Моряки попервах не звернули уваги на непоказного чоловіка, що стояв за високим статечним капітаном. "Він видався зняковілим, несміливим, на його поцяцькованому веснянками обличчі жеврів рум'янець" [2, с. 22]. Досвідчені рибалки навіть прийняли незнайомця за страхового агента чи експедитора плодоовочевої бази. Матрос Грабчук уїдливо поцікавився, чи, мовляв, боцман не ганявся за тюлькою в Азовському морі (принизливо звучать Грабчукові припущення і про "непрестижну", зовсім не екзотичну дрібненьку рибу, і про тепле, мілке, а головне – вітчизняне море, і про сам факт гонитви за примітивною тюлькою). Однак моряки, почувши прізвище "Бородай", змінюють своє ставлення, тому що Андрій Прокопович – постать на флоті легендарна.

У другій частині автор відтворює непросту життєву ситуацію, яку, на перший погляд, неможливо виправити. Та завдяки кмітливості, мужності й професійній майстерності боцмана екіпаж гелікоптера, котрий мимовільно приземлився на вершині височенного айсберга, отримав таке необхідне пальне й був урятований.

Сюжет оповідання "На краю землі" будується навколо неординарної події – порятунку величезного кита, який опинився на міліні. Відчайдушний боцман не побоявся залізити на спину морського гіганта та причепити товстий канат до його хвоста. Траулер витягнув кита на глибину, і тварину врятували. Автор щиро захоплюється небайдужістю людей, їх милосердям. Особливо зворушливим є епізод спілкування Бородай із стареньким чукчею, котрий першим знайшов кита й намагався повідомити про це морякам, не знаючи мови. З ініціативи боцмана герої порозумілися за допомогою малюнків.

В оповіданні "Радіограма" Яненко показує Андрія Прокоповича як хорошу й чуйну людину. Бородай звернув увагу на сумний настрій юного матроса Стукова. З'ясувавши, що хлопець давно не отримував звісток від коханої Ніни, боцман потайки докладає певних зусиль для вирішення непорозуміння. Отримавши вітання від дівчини, яке та передала Стукову в довгожданій радіограмі, Андрій Прокопович так пояснив свій вчинок: "Мені завжди не по собі, коли поряд зі мною хтось сумує..." [2, с. 35]. Більш того,

боцман – справжній професіонал, котрий добре розуміє, наскільки важливо, щоб кожний член екіпажу почувався комфортно в тривалій подорожі, а на судні слід підтримувати гарний мікроклімат. Знервований матрос не буде ефективно працювати, і це може мати негативні наслідки для всього екіпажу. Тож на прикладі невігядливої історії автор показує роль і значення кожної людини в житті колективу.

Особливе місце в структурі книжки займають оповідання циклу "Один серед снігів". Головний герой – мисливець на полярних песців Петро Мірошников. Власне, ця інформація необхідна для пояснення причин перебування персонажа протягом дев'яти місяців в екстраординарних умовах Крайньої Півночі. Оскільки книжка адресована дитячій аудиторії, на жорстоких деталях процесу полювання автор, звісно, не наголошує.

Аналізуючи оповідання з циклу "Один серед снігів", Я. Поліщук акцентує на пізнавальному моменті. Письменник, мов мудрий учитель, розкриває читачеві прості життєві істини: по тундрі влітку не поспішиш, бо треба остерігатися твані; єдиний орієнтир напрямку руху в білій пустелі увсебіч – це вітер; для собак слина є заміником ліків; морський закон – допомогти потерпілому; у безвиході варто шукати способи подолати труднощі [1].

Цикл "Один серед снігів" розкриває таємниці дивовижного світу тундри. Так, в оповіданні "Про гриби, які вищі за дерева" на юного читача чекає черговий сюрприз від Микола Яненка: виявляється, у тундрі ростуть не очікувані гігантські гриби, а крихітні карликові дерева. Петро Мірошников біля грибів знайшов мініатюрне деревце: "Притиснувшись до землі, поряд росла берізка. Вона схожа на невеличку молоденьку гілочку. Тільки білизна в неї аж потьмяніла. Ніби хтось сірим палом обсіпав" [2, с. 42].

В оповіданні "Смачна крижина" йдеться про те, як "одного серпневого ранку на острів Білий навідалась зима" [2, с. 46]. Автор показує реакцію різних тварин на несподіваний приморозок. Особливе завзяття викликали перші крижинки, адже в солоному морі лід утворюється тільки з прісних краплин. Мисливець Мірошников також із задоволенням покуштував чаю з талої води. Тож у тундрі і крижина може смакувати.

Отже, збірка оповідань Миколи Яненка "Цвітуть в океані квіти" розкриває незбагненну красу й багатство водних просторів, показує дітям життя в суворих умовах Крайньої Півночі, розповідає про істинних героїв нашого часу. Прозаїк учить юних читачів цінувати й берегти кожен живу істоту, творити добро, бути милосердними.

Список використаної літератури

1. Поліщук Я. Яненко Микола. *Редакторський практикум : літературні портрети сучасних українських письменників : студентські дослідницькі роботи* / упоряд. В. І. Башманівський. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. Випуск 2. С. 233–248. URL:

http://eprints.zu.edu.ua/11459/2/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%89%D1%83%D0%BA_%D0%AF.pdf (дата звернення: 14.02.2022).

2. Яненко М. Цвінуть в океані квіти : оповідання. Житомир : Полісся, 1996. 55 с.
3. Ящук О. Вивчення творчості Марії Пономаренко на уроках позакласного читання в початковій школі. *Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті*. Житомир : ФОП "Н. В. Левковець", 2020. С. 276–278.